



Avrupa Birliğı tarafından
finanse edilmektedir



Afet ve Acil Durumlarda Otizmli
Bireyleri Desteklemek:

Kapsayıcı Hazırlık ve Müdahale Rehberi





Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir



Afet ve Acil Durumlarda Otizmli
Bireyleri Desteklemek:

Kapsayıcı Hazırlık ve Müdahale Rehberi

şubat 2026



Afet ve Acil Durumlarda Otizmlı Bireyleri Desteklemek: **Kapsayıcı Hazırlık ve Müdahale Rehberi**

HAZIRLAYANLAR

Klinik. Psk. Melis Onglu & Dr. Nursinem Şirin

SON OKUMA

Yonca Cingöz

TASARIM

Feyza Fe.

Şubat 2026

© 2026, Tohum Türkiye Otizm Erken Tanı ve Eğitim Vakfı. Tüm hakları saklıdır. Bu yayının hiçbir bölümü, Vakfın yazılı izni olmadan yeniden basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz ve satılamaz.

Tohum Türkiye Otizm Erken Tanı ve Eğitim Vakfı, Avrupa Birliği tarafından finanse edilen ve STGM tarafından yürütölen Afet Risk Yönetiminde STÖ'lerin Kapasitesinin Desteklenmesi Projesi katılımcısıdır. Bu yayının içeriğı tamamiyla Tohum Türkiye Otizm Erken Tanı ve Eğitim Vakfı'nın sorumluluğı altındadır ve Avrupa Birliği'nin ve STGM'nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	4
TOHUM OTİZM VAKFI HAKKINDA.....	5
OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU (OSB) NEDİR?	6
1. AFET VE ACİL DURUMLAR: TEMEL BİLGİLER VE OTİZMLİ BİREYLERİN TEPKİLERİ	10
1.1 Afet ve Acil Durumlara İlişkin Temel Kavramlar	10
1.2 Afet ve Acil Durumlarda Otizmlı Bireyler.....	10
2. AFETLERE HAZIRLIK VE GÜVENLİK.....	14
2.1 Otizmlı Bireyler İçin Başlıca Afet ve Acil Durum Becerileri	14
2.2 Otizmlı Bireyler İçin Güvenlik Becerilerinin Öğretimi	15
2.3 Afet ve Acil Durum Çantasında Otizmlı Bireyler İçin Ek İhtiyaçlar.....	18
3. AFET ANINDA VE SONRASINDA OTİZMLİ BİREYLERE NASIL DESTEK OLABİLİRSİNİZ?	22
3.1 Otizmlı Bireylerle Etkili İletişim Kurma Stratejileri.....	22
3.2 Otizmlı Bireylerin Davranışlarını Destekleme Stratejileri.....	24
3.3 Otizmlı Bireylere Yönelik Psikolojik İlk Yardım (PİY) Yaklaşımları.....	26
4. KAPSAYICI BİR AFET PLANLAMASI NASIL YAPILIR?	32
4.1 Afet ve Acil Durumlar İçin Eylem Planı Hazırlama.....	32
4.2 Kapsayıcı Afet Yönetimi İçin Tatbikat ve Hazırlık Önerileri.....	33
OKUMA ÖNERİLERİ	36
KAYNAKÇA	38
ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREY BİLGİ KARTI	41

Tohum Otizm Vakfı olarak, 2003 yılından bu yana otizmlili bireylerin erken tanılanması, nitelikli eğitim hizmetlerine erişimi, toplumsal yaşama katılımı ve bağımsız yaşam becerilerinin desteklenmesi için çalışıyoruz. Bu çalışmaların önemli bir parçası da, otizmlili bireylerin yaşamın her alanında olduğu gibi afet ve acil durumlara hazırlık, müdahale ve iyileşme süreçlerinde görünür kılınması ve kapsayıcı biçimde desteklenmesidir.

Afetler, yalnızca fiziksel yapıları değil; bireylerin güven duygusunu, günlük yaşam rutinlerini ve psikolojik dayanıklılığını da derinden sarsan olağanüstü durumlardır. Bu etkiler, toplumun tüm kesimleri için zorlayıcı olmakla birlikte, otizmlili bireyler ve aileleri için çok daha karmaşık sonuçlar doğurabilmektedir. Gürültü, kalabalık, belirsizlik, ani değişimler ve iletişim güçlükleri, afet anlarında ve sonrasında otizmlili bireylerin güvenliğini ve iyilik hâlini ciddi biçimde tehdit edebilmektedir. **Afet ve Acil Durumlarda Otizmlili Bireyleri Desteklemek: Kapsayıcı Hazırlık ve Müdahale Rehberi** bu ihtiyaçtan yola çıkarak hazırlanmıştır. Rehber; aileler, öğretmenler, afet ve acil durum çalışanları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve gönüllüler başta olmak üzere, afet süreçlerinde rol alan tüm paydaşlara yol göstermeyi amaçlamaktadır. Otizmlili bireylerin afetlere hazırlanmasına yönelik temel güvenlik becerilerinden otizmlili bireylerle afet anında etkili iletişim kurma ve davranışlarını destekleme stratejilerine, psikolojik ilk yardımdan kapsayıcı afet planlamasına kadar pek çok başlık, bilimsel bilgi ve sahadaki deneyimlerle harmanlanarak ele alınmıştır. Rehberin geliştirilmesinde değerli görüşlerini sunan Prof. Dr. Bülbin Sucuoğlu, Prof. Dr. Elif Tekin İftar, Prof. Dr. Gönül Kırcaali İftar ve Dr. Ahmet Türker'e teşekkürlerimizi sunarız.

Rehberin, afetlere hazırlık ve müdahale alanında çalışan tüm paydaşlar için yol gösterici olmasını; otizmlili bireylerin ve ailelerinin afet süreçlerinde daha güvende, daha görünür ve daha güçlü olmalarına katkı sunmasını diliyoruz.

Tohum Otizm Vakfı

Tohum Otizm Vakfı Hakkında

Tohum Otizm Vakfı, 15 Nisan 2003 yılında otizm spektrum bozukluğu olan çocukların erken tanısının konulması, özel eğitimi ile topluma kazandırılmasına öncülük edilmesi ve bu hizmetlerin yurt genelinde yaygınlaştırılması amacıyla kurulan, kar amacı gütmeyen ve kamu yararını gözeten bir sağlık ve eğitim vakfıdır.

Vizyonumuz, ülkemizdeki otizmlı çocukların erken tanılanmasını ve tanı alan çocukların ve ailelerinin sağlık, eğitim, meslek edinimi, istihdam, bağımsız yaşam ve kapsayıcı eğitim gereksinimlerinin dünya standartlarında karşılanmasını sağlamaktır. Misyonumuz, otizmlı çocuklar, gençler ve aileleri; ayrıca, kaynaştırma ortamlarında hizmet alan diğer özel gereksinimli çocuklar, gençler ve aileleri için;

- ✓ Çağdaş toplum koşullarında yaşamlarını sürdürebilmeleri için bilgi ve destek gereksinimlerinin karşılanması,
- ✓ Eğitim kadrolarının yetiştirilmesi, eğitim ve araştırma yapılmasının sağlanması,
- ✓ Özel eğitim ve kaynaştırma alanlarında, ilişkili meslek dallarında kapasitenin artırılması ve eksik meslek elemanlarının Türkiye'ye kazandırılması yönünde çalışılması,
- ✓ Ülke çapında yürütülen sağlık ve eğitim hizmetlerinin desteklenmesi ve iyileştirilmesi,
- ✓ Meslek edindirme, bağımsız yaşam ve sosyal yaşam imkanlarının desteklenmesi ve geliştirilmesi,
- ✓ Savunu çalışmaları ile yasal düzenlemelerin ve politikaların iyileştirilmesine yönelik çalışmaların yapılması,
- ✓ Bilinçli bir kamuoyunun oluşturulması,

- ✓ Amacına yönelik çalışmalarda diğer kamu ve özel kurum ve kuruluşları ile etkin iş birlikleri yapılması,
- ✓ Otizm konusunda tarama, ayrıntılı değerlendirme ve tanılama süreçlerinin dünya standartlarına getirilmesi ve ülke çapında yaygınlaştırılması,
- ✓ Otizmlı çocukların erken yoğun özel eğitim almaları, en az kısıtlayıcı eğitim ortamından yaşamın tüm evrelerinde kaynaştırmaya kadar tüm gereksinimlerinin karşılanması için kapasite oluşturulması,
- ✓ Otizmlı bireylerin eğitiminde Princeton Çocuk Gelişim Enstitüsü'nden (Princeton Child Development Institute - PCIDI) aldığımız know-how'ı ve eğitim programlarını uygulayarak model okul oluşturulması ve modelin ülke genelinde yaygınlaştırılmasının sağlanmasıdır.

Vakıf kurulduğu 2003 yılından bugüne otizmlı bireyler için nitelikli ve bilimsel eğitim sunmakta, otizmlı bireylerin yaşamsal hakları konusunda savununu yapmakta, toplumda otizme yönelik farkındalık yaratmakta ve eğitim, toplumsal yaşam, istihdam gibi çeşitli alanlarda otizmlı bireyler için erişilebilir ve kapsayıcı projeler üretmektedir. Vakıf **23 yılda** toplam **55 ulusal ve uluslararası** proje geliştirerek, Türkiye'de **2.8 milyon otizmlı çocuk, aile bireyleri ve öğretmen**in yaşamında fark yaratmıştır.

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Nedir?

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), kısaca otizm olarak adlandırılmaktadır. Doğuştan gelen ve genellikle yaşamın ilk yıllarında fark edilen, bireyin iletişim, sosyal etkileşim ve davranışlarını etkileyen karmaşık bir nörolojik farklılıktır.

Otizmlı çocukların fiziksel gelişimleri ve dış görünüşleri diğer çocuklardan farklı değildir ancak davranışlarında belirgin farklılıklar vardır. Otizmin belirtileri en erken, yaşamın altıncı ayında fark edilebilmektedir. Belirtiler "Sosyal İletişim ve Etkileşim Sorunları" ile "Tekrarlayan/Takıntılı Davranışlar ve Sınırlı İlgiler/Etkinlikler" olmak üzere iki ana başlıkta toplanmaktadır:

Sosyal İletişim ve Etkileşim Sorunları arasında;

- İsmi söylendiğinde bakmama,
- Göz kontağı kurmama ya da kısa süreli kurma,
- Sanki orada değilmiş gibi davranma,
- Kişilerin ilgisine kayıtsız kalma,
- Konuşmama ya da garip konuşma,
- Bay-bay yapma ya da istediği bir şeyi işaret etme gibi basit jestleri yapmama ve
- Arkadaşlarının oyunlarına katılmama, mış gibi oyunları oynamama gibi belirtiler sıralanabilir.

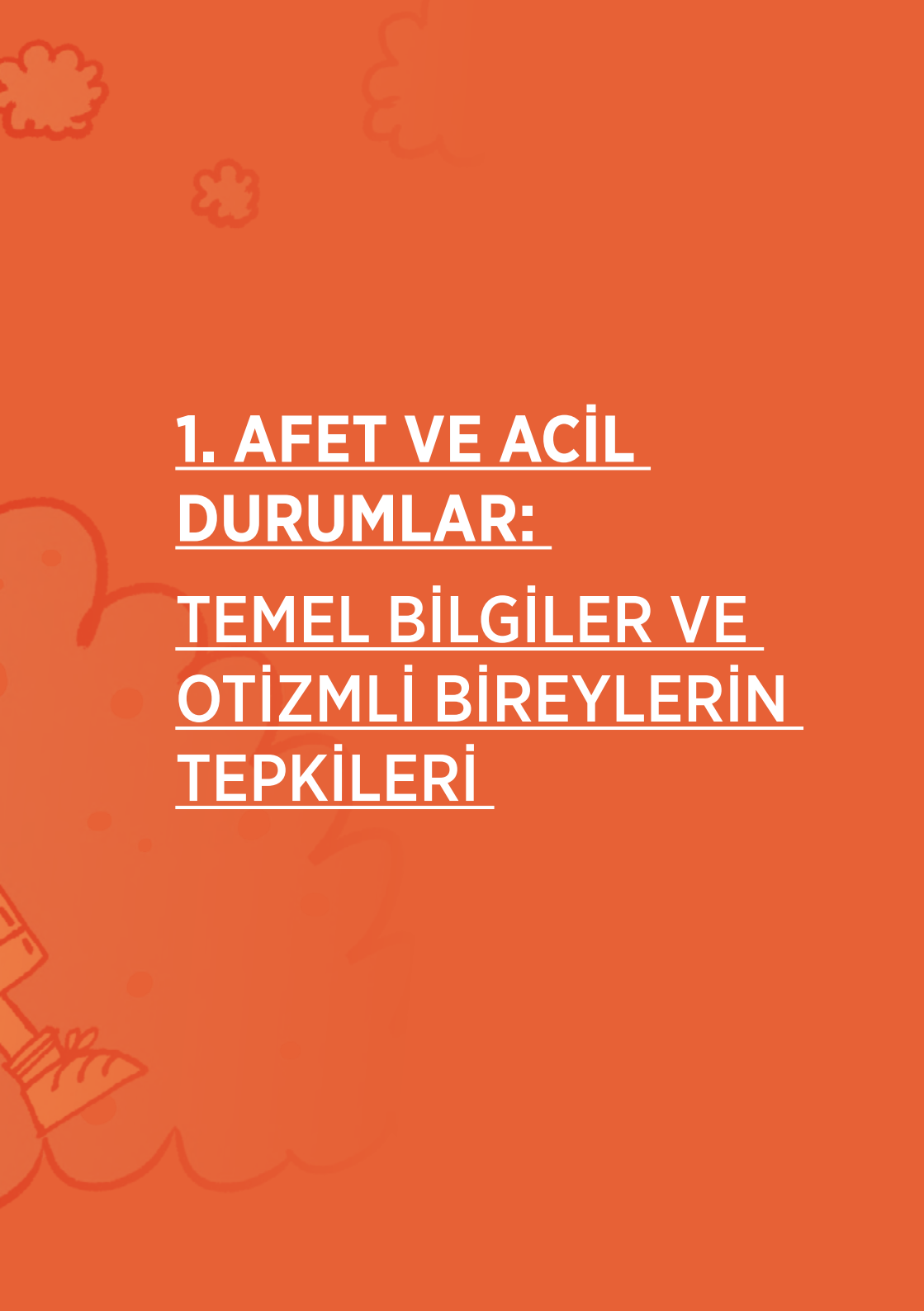
Tekrarlayan/Takıntılı Davranışlar ve Sınırlı İlgiler/Etkinlikler arasında ise;

- Uzun süreli sallanma ya da çırpınma gibi tekrarlayan davranışlar yapma,
- Bazı sesleri, sözcükleri ya da cümleleri tekrarlama,
- Oyuncakları veya nesneleri belirli bir sıraya göre tekrar tekrar dizme,
- Belirli nesnelere veya konulara aşırı odaklanma,
- Günlük düzenine, rutinlerine aşırı bağımlı olma ve ani düzen değişikliklerine aşırı tepki verme gibi belirtiler yer alır.

Ayrıca duyuusal uyaranlara karşı alışılmadık tepkiler verme (örneğin, gürültüye duyarlılık nedeniyle kulaklarını kapatma) ya da belirli duyuusal deneyimlerin peşinden gitme (örneğin, sürekli olarak belirli dokulara dokunma) gibi belirtiler de görülebilir. Çocuklarında sıralanan bu özelliklerden ya da davranışlardan bazılarını gözlemleyen ailelerin bir çocuk ve ergen psikiyatristine başvurmalarında fayda vardır.

Otizm, günümüzde rastlanan en yaygın nörogelişimsel farklılıklardan biri olup, her **31 çocuktan 1'ini** etkilediği kabul edilmektedir. Ülkemizde kaç otizmlili birey olduğu bilinmemektedir ancak 31'de 1 oranını ülkemizin nüfusuna uyarladığımızda 2,5 milyonun üzerinde bireyin otizmlili olduğu, bunların 703.000'inin 0-18 yaş arasındaki çocuklardan oluştuğu tahmin edilmektedir.





1. AFET VE ACİL DURUMLAR:

TEMEL BİLGİLER VE OTİZMLİ BİREYLERİN TEPKİLERİ

1. AFET VE ACİL DURUMLAR: TEMEL BİLGİLER VE OTİZMLİ BİREYLERİN TEPKİLERİ

1.1 Afet ve Acil Durumlara İlişkin Temel Kavramlar

Afet, bireylerin ve toplumun günlük yaşamını ciddi biçimde kesintiye uğratan, can ve mal kayıplarına yol açabilen ve mevcut kaynaklarla başa çıkılamayan olağanüstü olaylardır. Deprem, sel, fırtına, yangın gibi doğal ya da insan kaynaklı olaylar, etkileri büyük olduğunda afet olarak değerlendirilir.

Acil durum can ve mal güvenliğini tehdit eden ancak mevcut yerel kaynaklarla kontrol altına alınabilen olayları ifade eder. Örneğin küçük çaplı bir yangın acil durumken, geniş bir alanı etkileyen büyük bir yangın veya deprem afettir.

Afetler herkes için zorlayıcıdır; ancak **çocuklar, yaşlılar ve özel gereksinimli bireyler** afetlerden daha fazla etkilenir. Rutinlerin bozulması, kalabalık ortamlar, yüksek sesler ve belirsizlik bu bireylerde ciddi güvenlik riskleri ve psikolojik riskler oluşturabilir. Bu nedenle afetlere hazırlık sürecinin **kapsayıcı** olması büyük önem taşır.

1.2 Afet ve Acil Durumlarda Otizmlı Bireyler

Otizmlı bireylerin dış görünüşlerinde belirgin bir fark olmadığı için afet ortamında otizmlı oldukları ilk bakışta fark edilmeyebilir. Ancak iletişim güçlükleri, tekrarlayan davranışlar ve duysal hassasiyetler afet anında belirgin hale gelebilir. Bu özellikler, otizmlı çocukların afet ve acil durumlara uyum süreçlerini güçleştirmekte ve onları tipik gelişim gösteren akranlarına kıyasla daha yüksek risk altına sokmaktadır. Araştırmalar, afet ve acil durum anlarında özel gereksinimli bireylerin tipik gelişim gösteren bireylere göre **2-3 kat daha fazla** tehlikeye maruz kaldığını ve yaralandığını göstermektedir.

Afet ve acil durumlar; **yüksek ses, kalabalık, ani değişiklikler ve rutinlerin bozulması** nedeniyle otizimli bireyler için son derece zorlayıcıdır. Bu durumlarda otizimli bireylerde şu tepkiler görülebilir:

- Tehlikeyi fark edememe veya uygun tepkiyi verememe,
- Tehlikeyi fark etse bile kaçamama,
- Tehlikeyi fark edip kaçsa bile bir yetişkine haber verememe,
- Yatağın altı ya da koltuğun arkası gibi yerlere saklanma,
- Dokunulmaya karşı aşırı hassas olma ve fazla tepki gösterme,
- Yüksek ve ani seslerden rahatsız olma,
- Kendisine verilen yönergeleri, sorulan soruları anlayamama,
- Yoğun kaygı ve stres yaşama,
- Duygusal çöküş yaşama ya da donup kalma,*
- Kaçma, bulunduğu ortamdan izinsiz uzaklaşma,
- Tekrarlayan davranışlarda (örneğin sallanma, ellerini çırpma) artış,
- Çok sevdiği, takıntılı olduğu nesnelere aşırı odaklanma ya da afet olmadan önce ilgilendiği işe dönmek isteme,
- Vücudunda bir yaralanma varsa bunu paylaşamama,
- Ağrı, acı gibi durumlara beklenmedik, alışılmadık tepkiler verme.

Büyük afetlerden sonra otizimli bireylerin stres ve kaygı düzeylerinde ve davranış sorunlarında artış görülebilir. Özellikle deprem gibi geniş çaplı afetler, otizimli çocukların iletişim ve günlük yaşam becerilerinde geçici gerilemelere yol açabilmektedir. Bu etkiler, afet ve acil durumlara yönelik planlama, müdahale ve iyileştirme süreçlerinde otizimli çocukların özel gereksinimlerinin bütüncül ve kapsayıcı bir yaklaşımla ele alınmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Özel gereksinimli bireylerin ihtiyaçları dikkate alınarak hazırlanan planlar, olası riskleri azaltır ve müdahaleyi kolaylaştırır.

* **Duygusal çöküş**, mevcut koşullarda kendini çaresiz hisseden bireyin geçici olarak davranış kontrolünü yitmesidir. Sözel (örneğin bağırma, çığlık atma, ağlama) ya da fiziksel (örneğin tekme atma, ısırma, saldırma) olarak ortaya çıkabilir. **Donup kalma**, bireyin aşırı stres, gürültü, korku ya da duygusal yüklenme karşısında verdiği içe kapanma tepkisidir. Duygusal çöküş de donup kalma da **bir davranış sorunu değildir**.



2. AFETLERE HAZIRLIK VE GÜVENLİK

2. AFETLERE HAZIRLIK VE GÜVENLİK

Afetlere hazırlık yalnızca afet anında yapılacakları değil, **afet öncesi planlama, eğitim ve tatbikatları** da kapsar. Afet anında otizmli bireyler tehlikeyi hemen fark edemeyebilir veya uygun tepkiyi veremeyebilirler. Örneğin, bir alarm sesi duyduklarında bunun bir tehlike işareti olduğunu anlamayabilir ya da tehlike anında kaçsalar bile bir yetişkine haber vermesi gerektiğini bilemeyebilirler. Bu nedenle, afet ve acil durumlara yönelik bazı temel becerilerin **önceden öğretilmesi** yaşamsal önem taşır. Aileler, öğretmenler ve afet görevlileri iş birliği yaparak otizmli bireylerin güvenliğini sağlamaya yönelik hazırlıkları birlikte yürütmelidir. Aşağıda, otizmli bireyler için başlıca afet ve acil durum becerileri, bu becerilerin otizmli bireylere nasıl öğretilebileceği ve **acil durum çantasına** eklenmesi gereken özel ihtiyaçlar açıklanmaktadır.

2.1 Otizmli Bireyler İçin Başlıca Afet ve Acil Durum Becerileri

Afet ve acil durum becerileri, bireylerin deprem, yangın, kaza, salgın gibi beklenmedik ve tehlikeli durumlara karşı **hazırlıklı olmasını**, olay anında **doğru ve güvenli şekilde tepki verebilmesini** sağlayan bilgi, tutum ve davranışlar bütünüdür. Bu beceriler, otizmli bireyin özelliklerine uygun olarak belirlenmeli ve öğretimi önceden planlanmalıdır. Otizmli bireyler için başlıca afet ve acil durum becerileri şunlardır:

- **Tehlike İşaretlerini Tanıma ve Anlama:** Alarm sesi, siren, duman gibi uyarıların anlamı otizmli bireye açık ve görsel destekle anlatılmalı; örneğin alarm sesi dinletilerek bu sesin bir uyarı olduğunu anlaması sağlanmalıdır.
- **Doğru Korunma ve Tahliye:** Deprem sırasında bulunduğu yere göre uygun pozisyonu alma,* yangın sırasında çıkış yolu kullanımı gibi davranışlar bireyin düzeyine uygun biçimde sistematik öğretim uygulamaları ile öğretilmeli, okul ve evde yapılacak tatbikatlarla pekiştirilmelidir.

* Ülkemizdeki okul, hastane gibi kamu binaları Türkiye Bina Deprem Yönetmeliği'ne uygun olarak inşa edilmektedir, düzenli denetimlere tabidir ve eşyalar da düzenli olarak sabitlenmelidir. Evlerde bu değişkenler daha çok göz ardı edilebilmektedir. Bu nedenle kamu binaları için çok-kapan-tutun becerisi, ev ortamında ise yat-korun-tutun biçiminde hedef küçültme becerisi öğretilebilir.

- **Yardım İsteme ve İletişim Kurma:** Göçük altındaysa yerini belli etme, güvendiği bir yetişkine ulaşma, iletişim kartını ya da **özel gereksinimli birey bilgi kartını*** gösterme, gerekiyorsa 112'yi arama gibi beceriler bireyin iletişim düzeyine uygun biçimde çalışılmalı ve görsel kartlarla desteklenmelidir.

* Özel Gereksinimli Birey Bilgi Kartına ilişkin detaylı bilgiler için bu rehberdeki **“Afet ve Acil Durum Çantasında Otizmlili Bireyler İçin Ek İhtiyaçlar”** bölümünü inceleyebilirsiniz.

- **Güvenli Alanda Kalma ve Sakinleşme:** Afet sonrasında ortam kaotik olabilir ve otizmlili bireyler gürültü, kalabalık gibi etkenlerden aşırı rahatsızlık duyabilir. Bu nedenle, onlara **güvenli bir alanda bekleme** ve mümkünse sakinleşme tekniklerini kullanma becerileri kazandırılmalıdır. Örneğin, aileler önceden bir **güvenli bölge** (evin bahçesi, okulun bahçesindeki belirli bir köşe gibi) belirleyip afete hazırlık tatbikatı yapabilir.
- **Süreçlere Katılım ve Sorumluluk Alma:** Verilen görevleri yerine getirme, kendini ifade edebilme, sorumluluk alma gibi işlevsel becerilere sahip otizmlili bireyler, afet ve acil durum süreçlerinde sadece destek alan değil, aynı zamanda katkı sunan bir rol de üstlenebilir. Örneğin, tahliye sırasında belirli bir eşyayı taşıma, bir arkadaşına rehberlik etme, toplanma noktasına ulaşmada örnek olma gibi sorumluluklar verilebilir. Bu tür görevler bireyin afet anındaki işlevselliğini artırırken, kendini değerli ve güçlü hissetmesini de sağlar. Sorumlulukların bireyin beceri düzeyine ve ilgi alanına uygun, açık ve görsel destekli biçimde tanıtılması önemlidir.

2.2 Otizmlili Bireyler İçin Güvenlik Becerilerinin Öğretimi

Otizmlili bir bireye afet ve güvenlik becerilerini öğretirken, **sistematiik** ve **alıştırma yapmayı içeren uygulamalı** bir yaklaşım izlemek gerekir. Sadece bilgi vermeye dayalı uzun sözlü açıklamalar otizmlili bireyler için zorlayıcı olabilir. Otizmlili bireylerin eğitiminde etkili olduğu kabul edilen öğretim uygulamalarını kullanarak pratiğe dayalı sistematiik bir öğretim yapmak çok daha etkilidir. Aile ve öğretmenler bir öğretim uygulamasını benimsemeli ve bireyin gelişim özelliklerini de dikkate alarak süreci yönetmelidir. Bu bölümde güvenlik becerilerinin kazandırılmasına yönelik bilimsel açıdan etkili öğretim uygulamalarından bazılarını kısaca yer verilmektedir.

- **Sosyal Öyküler:** Özellikle otizmlı çocukların eğitiminde kullanılan, gerekli uygun davranış örneklerini adım adım ve basit bir dille anlatan kısa öykülerdir. Afetlere hazırlık eğitiminde sosyal öyküler, deprem veya yangın gibi acil durumlarda nasıl davranılacağını çocukların anlayacağı şekilde aktarmak için kullanılabilir. Örneğin, “*Deprem Olduğunda Ne Yapacağımı Biliyorum*” başlıklı bir sosyal öykü, basit cümlelerle ve resimlerle deprem sırasındaki adımları anlatabilir. Bu tür görsel araçlar, soyut kavramları somutlaştırır ve otizmlı bireyin **kendisinden beklenen davranışı anlamasını** kolaylaştırır.
- **Video Model ile Öğretim:** Otizmlı bir çocuğun kendisinden yapmasını istediğimiz davranışın veya becerinin, videoda bir model tarafından gerçekleştirilen görüntüyü izleyip bu davranışı taklit ederek öğrenilmesini sağlayan bilim temelli bir öğretim uygulamasıdır. Bu öğretim uygulamasında çocuk, örneğin “yat-korun-tutun” hareketini veya tahliye becerisini videoda model olarak izler ve gördüklerini tekrar etmeye teşvik edilir. Bu uygulama ile otizmlı birey, olası bir tehlike durumunda yapması gerekenleri önceden pratik edebilir ve **kalıcı bir davranış haline getirebilir**.



Öneri! Bu öğretim uygulamalarının detaylı anlatımı ve örnekleri için <https://tohumotizmportali.org/> adresinden **Tohum Otizm Vakfı Eğitim Portalı**'na üye olunuz ve **Modül 7 – Yeni Davranışlar Kazandırma** başlığı altında yer alan “*Sosyal Öyküler*” ve “*Video Modelle Öğretim*” bölümlerini inceleyiniz.

- **Alternatif ve Destekleyici İletişim Sistemleri (ADİS):** Alternatif ve destekleyici iletişim, konuşmanın yerini alan ve/veya konuşmayı tamamlayan sistem ve araçların genel adıdır. Konuşma becerileri kısıtlı olan veya hiç olmayan bireyler, resim kartları, iletişim panoları, işaret dili ya da elektronik konuşma cihazları gibi ADİS araçlarını kullanarak kendilerini ifade edebilir ve yönergeleri anlayabilirler. Örneğin “*buradan çık*”, “*bekle*” ya da “*yardım istiyorum*” gibi ifadelerin görsellerle sunulması, bireyin ne yapması gerektiğini daha net kavramasını sağlar. ADİS araçlarının afet ve acil durum öncesinde tanıtılması ve günlük yaşamda aktif kullanılması, bu durumlarda bireyin araçları tanıdık ve güven verici bir iletişim yolu olarak kullanmasına yardımcı olur.



Önemli! Afet ve acil durumlar sırasında yaşanan stres bazen bireylerin konuşmasını geçici olarak bloke edebilir. Bu nedenle ADİS kullanımına özellikle yoğun kaygı, duygusal çöküş ve kriz anlarında gereksinim duyulmaktadır.

- **Davranışsal Beceri Öğretimi:** Aktif öğrenme ilkelerine göre geliştirilmiş olan, anne-baba, öğretmen, akran ve kardeş gibi farklı gruplara çeşitli uygulama becerileri kazandırmak üzere kullanılan öğretim uygulamasıdır. Sözel ve görsel yollarla bilgi verme, doğru ve yanlış örnek modeller sunarak model olma, rol oynama (canlandırma yapma) ve geri bildirim verme gibi birden fazla bileşenden oluşur. Bu öğretim uygulaması gelişim yetersizliği olan bireylere afet ve acil durum gibi güvenlik becerilerinin öğretiminde bilimsel olarak etkili bir uygulamadır.



Öneri! Bu öğretim uygulamasına dair detaylı bilgi ve örnekler için <https://tohumotizmportali.org/> adresinden **Tohum Otizm Vakfı Eğitim Portalı**'na üye olunuz ve **Modül 22 – Normal Yaşama Dönüş** başlığı altında yer alan **“Çocuğunuzun Tehlikeli Durumlarda Güvenli Tepkilerde Bulunmasını Sağlamak”** bölümünü inceleyiniz.

Yukarıdaki öğretim uygulamalarını kullanarak otizmlili bireylere afet ve acil durumlarda mümkün olduğunca **bağımsız ve güvende** olmalarını sağlayan, son derece önemli çeşitli beceriler kazandırılabilir.

Her bireyin gelişim özellikleri ve gereksinimleri farklı olacağı için beceriler bireysel olarak uyarlanmalıdır. Önemli olan, tehlike anında hayat kurtarıcı olabilecek bu davranışların önceden planlı ve sistematik biçimde kazandırılmasıdır. Araştırmalar, sistematik biçimde sunulan eğitimlerle otizmlili bireylerin güvenlik becerilerini öğrenebildiğini ortaya koymaktadır. Aileler ve öğretmenler kadar, **afetlerde yer alan görevli ve gönüllülerin de bu uygulamalardan haberdar olması** ve gerektiğinde destek vermesi önemlidir.

2.3 Afet ve Acil Durum Çantasında Otizmlı Bireyler İçin Ek İhtiyaçlar

Herkes için önerilen temel **afet ve acil durum çantası** malzemeleri (örneğin su, dayanıklı gıda, ilk yardım seti, el feneri, düdük, battaniye, mevsimlik yedek kıyafet, hijyen malzemeleri) otizmlı bireyler için de geçerlidir. Bununla birlikte çantada otizmlı bireylerin özel ihtiyaçlarını karşılayacak bazı ekstra öğeler, eşyalar da bulunması gerekir. Örneğin, duyuusal hassasiyetlere uygun kulaklıklar ve rahatlatıcı bir oyuncak, afetin ardından yaşanan kaosta bireyin stresini azaltmaya yardımcı olabilir. İşte otizmlı bireyler için acil durum çantasına eklenmesi önerilen bazı öğeler:

- **Kullanılan İlaçlar ve Tıbbi Bilgiler:** Otizmlı bireyin düzenli olarak aldığı **ilaçlar** varsa, birkaç günlük yetecek miktarda bu ilaçlar çantada bulunmalıdır. Ayrıca bireyin sağlık durumu ve özel gereksinimleriyle ilgili bilgileri içeren belgelerin birer **fotokopisi** çantaya eklenmelidir (örneğin otizm tanı raporu, varsa alerji bilgileri, kan grubu). Bu sayede olası bir müdahalede sağlık görevlileri bireyin durumunu hızlıca anlayabilir.
- **Atıştırmalıklar ve Özel Diyet Gıdaları:** Afet sonrası ilk 72 saatte yiyecek bulmak zor olabilir. Otizmlı bireylerin beslenme konusunda seçici olabildiği veya özel diyetleri olabildiği için, çantaya onların **tercih ettiği atıştırmalıklar** konulmalıdır. Bozulmayacak, paketli gıdalar tercih edilmelidir. Açlık ve susuzluk, otizmlı bireylerde davranışsal sorunları artırabilir; sevdiği yiyecekleri yanlarında bulmak onları rahatlatacaktır.
- **Özel Gereksinimli Birey Bilgi Kartı:** Otizmlı bireyin iletişim zorlukları olabileceğinden, kimlik ve sağlık bilgilerini içeren bir **özel gereksinimli birey bilgi kartı** (bkz. s. 41) hazırlanmalıdır. Bu kartta bireyin adı, otizmlı olduğu bilgisi, bireyle iletişim kurma biçimi, önemli tıbbi bilgileri ve yakınları iletişim numaraları yer almalıdır. Bu kart lamine edilip çantaya konulabilir ve mümkünse bireyin üzerinde (cebine veya boynuna asılı bir kılıfta) taşınabilir. Afet sırasında eğer birey ailesinden ayrılmışsa veya kendini ifade edemez durumdaysa, bu kartı göstermek kurtarma ekiplerinin

ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREY BİLGİ KARTI

Adı Soyadı: _____
 Doğum Tarihi: _____
 T.C. Kimlik Numarası: _____
 Kan Grubu: _____
 Tıbbi: _____
 Sıvı ve Beslenme: _____
 Afet ve Acil Durumlarda Bulunması Gereken:

ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREY BİLGİ KARTI

Anne - Baba Adı Soyadı: _____
 Anne - Baba Numarası: _____
 Yedek İletişim Kişisi Adı Soyadı: _____
 Yedek İletişim Kişisi Numarası: _____
 Kullanıldığı Yerler: _____
 Diğer Bilgiler: _____

onunla doğru şekilde iletişim kurması kolaylaşacaktır. Ayrıca otizmlı bireyin **Engelli Kimlik Kartı** varsa, bunun da fotokopisini çantada bulundurun.

- **Duyusal Destek Araçları:** Gürültü, ışık ve kalabalık gibi uyaranlar otizmlı bireyi bunaltabileceği için çantada bunları hafifletecek araçlar bulunması yararlı olacaktır. Örneğin, bir çift **kulaklık veya kulak tıkacı** yüksek sesleri azaltmak için kullanılabilir. Gözleri ışığa duyarlı ise yumuşak bir **göz bandı** veya **güneş gözlüğü** eklenebilir.
- **Sevdiği Oyuncak veya Rahatlatıcı Eşya:** Otizmlı bireylerin rutininin bozulduğu ve stresin yüksek olduğu afet durumlarında, **tanıdık eşyalar** onların güvende hissetmesine yardımcı olabilir. Örneğin, sürekli yanında taşıdığı bir oyuncak varsa, aynı oyuncağın bir yedeğini afet ve acil durum çantasına koyabilirsiniz. Zaman geçirmesi için basit bir etkinlik kitabı veya sevdiği kısa bir hikaye kitabı da çantada yer alabilir.



Dikkat! Eğer bu nesne elektronik bir alet ise (tablet gibi), çantaya onun için **yedek pil/şarj cihazı** eklemeyi unutmayın.

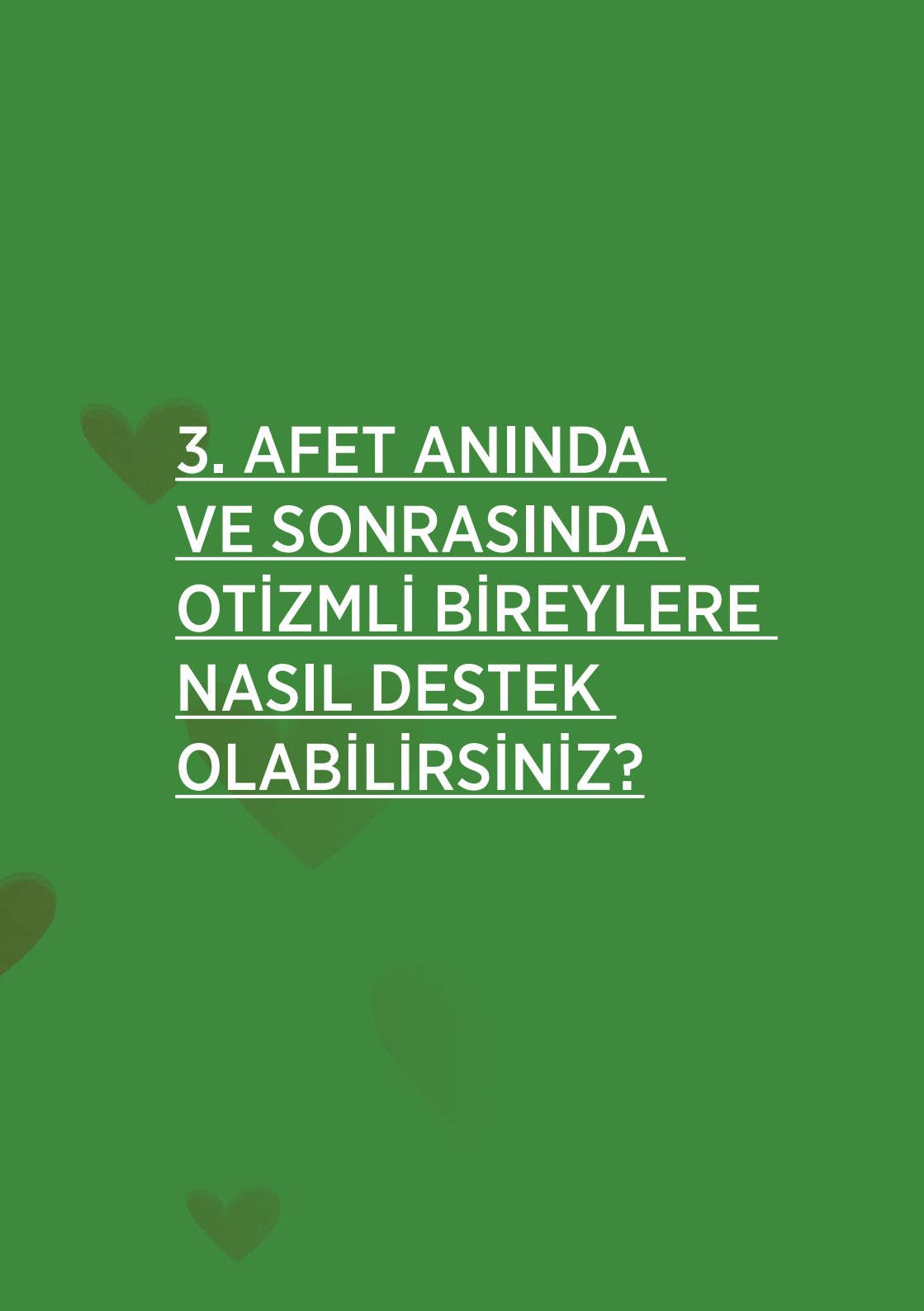
- **Alternatif ve Destekleyici İletişim Sistemi (ADİS) Araçları:** Eğer birey ADİS ile iletişim kuruyorsa ya da stresli zamanlarda ADİS'e ihtiyaç duyuyorsa temel ihtiyaçlarını ifade eden birkaç **ADİS kartı** çantaya eklenebilir (örneğin “*su istiyorum*”, “*tuvaletim var*”). Afet sonrası ortamda bu araçlar hem bireyin tanımadığı kişilere derdini anlatmasını kolaylaştırır hem de stresini azaltır. Bunun yanı sıra küçük bir not defteri ve kalem bulundurmak da faydalıdır; böylece birey yazı yazabiliyorsa ihtiyaçlarını yazabilir veya yazarak iletişim kurabilir.



Dikkat! Afet ve acil durum çantası hazırlandıktan sonra, belirli aralıklarla (en az **6 ayda bir**) içindekiler gözden geçirilip güncellenmelidir. Özellikle son tüketim tarihi geçen gıdalar yenileriyle değiştirilmelidir. Pil ile çalışan cihazların da pillerinin akıp akmadığı, çalışıp çalışmadığı kontrol edilmelidir.

Dikkat! Çanta, evde kolay ulaşılabilir bir yerde tutulmalı ve **afet planının bir parçası** olarak afet hazırlık tatbikatlarında düzenli kullanılarak bireye tanıdık hale getirilmelidir.





3. AFET ANINDA VE SONRASINDA OTİZMLİ BİREYLERE NASIL DESTEK OLABİLİRSİNİZ?

3. AFET ANINDA VE SONRASINDA OTİZMLİ BİREYLERE NASIL DESTEK OLABİLİRSİNİZ?

Her 31 çocuktan 1'inin otizmden etkilendiği düşünüldüğünde, afet ortamlarında arama-kurtarma ve destek ekiplerinin otizmlı bireylerle karşılaşmasının yüksek bir olasılık olduğu açıktır. Bu bölümde afet sırasında otizmlı bireylere müdahalede etkili iletişim, davranış desteği ve psikolojik ilk yardım konusunda temel stratejiler sunulmaktadır:

3.1 Otizmlı Bireylerle Etkili İletişim Kurma Stratejileri

Acil durumlarda otizmlı bireylerle iletişim kurarken **sade, açık ve somut bir dil kullanmak** iletişim engellerini en aza indirir. Otizmlı bireylerle iletişim kurarken dikkat edilmesi gereken temel stratejiler şunlardır:

- **İsmiyle hitap edin ve dikkatini çekin:** Konuşmaya başlamadan önce bireyin dikkatini kazanmaya çalışın. Her cümle başında ismini söyleyerek ve mümkünse göz hizasına inerek göz teması kurun. Örneğin “*Ali, şimdi seninle buradan çıkacağız*” diyebilirsiniz. Göz teması kurmuyorsa veya ismine tepki vermiyorsa, nazıkçe çenesine dokunup yüzünü size çevirmesine yardımcı olabilir veya kendi görüş alanına girerek dikkatini çekebilirsiniz. Ancak uzun süreli göz teması kurmak onu rahatsız edebileceğinden, gözünüze ya da yüzünüze bakması için zorlamaktan kaçının.
- **Dokunurken izin alın:** Otizmlı bireyler fiziksel temaslara karşı hassas olabilir veya ani dokunuşlar onları kaygılandırabilir. Bu nedenle yardım etmek amacıyla dahi olsa bireye dokunmadan önce mutlaka sözlü olarak bilgi verin ve onay alın. Örneğin “*Kolunu tutacağım, birlikte çıkacağız*” dediğinizde hem onu bilgilendirmiş hem de güven vermiş olursunuz.
- **Yumuşak ve sakin bir ses tonu kullanın:** Sesinizin tonunu düşük ve sakin tutun. Bağırarak ya da çok yüksek sesle konuşmak iletişimi kolaylaştırmaz; aksine otizmlı bireylerde kaygı ve korkuyu artırabilir, istenmeyen davranışlara yol açabilir.

- **Tanıtıcı bir kimlik ya da sevgi izi*** gibi bir işaretin olup olmadığını kontrol edin: Otizmlı bireyler üzerlerinde otizm tanısını veya iletişim ihtiyaçlarını belirten bir bileklik, kolye, sevgi izi dövmesi veya kart taşıyor olabilirler. Bu işaretler sayesinde bireyin özel gereksinimi anlaşılabilir. Yardım etmeden önce bu tür tanıtıcı işaretlerin olup olmadığını gözlemleyin.

* **Sevgi İzi**, kaybolma riski olan otizmlı ve diğer özel gereksinimli bireylerin kolayca bulunabilmesi amacıyla, kolda dövme şeklinde yapılan ve özel bir numara içeren kimlik işaretidir. Bu numara Emniyet Genel Müdürlüğü sistemine kayıtlıdır ve birey kaybolduğunda bu numara sayesinde yakınlarına hızla ulaşılabilir. Sevgi İzi ile ilgili daha detaylı bilgiyi aşağıdaki bağlantıdan edinebilirsiniz:

<https://www.benibuldular.com/>

- **Kısa ve net ifadeler kullanın:** Uzun ve karmaşık cümleler yerine, tek bir yönerge içeren basit cümleler kurun. Örneğin, “*Burada bekle*”, “*Elimi tut*”, “*Suyu iç*” gibi doğrudan talimatlar verin. Bu şekilde ne yapmasını istediğinizi daha kolay anlayacaktır. Bir defada yalnızca bir istekte bulunun; arka arkaya birden fazla yönerge vermekten kaçının.
- **Somut ve açık bir dil kullanın:** Mecaz, deyim, argo veya soyut ifadeler kullanmamaya özen gösterin. Otizmlı bireyler mecazi ifadeleri kelimenin düz anlamıyla algılayabilir ve yanlış anlayabilirler. Örneğin “*Kafanı topla!*” gibi bir deyim yerine “*Sakin ol, şimdi beni dinle*” gibi doğrudan ifadeler kullanın. Mesajlarınızı anlaşılır ve somut tutun.
- **Tepki vermesi için zaman tanıyın:** Otizmlı bireyler bir soruya veya yönergeye hemen cevap veremeyebilirler. Sabırlı olun ve yanıt vermesi için 5 saniye kadar bekleyin. Bu süre zarfında tekrar tekrar konuşmayın, söylediklerinizi işlemesine fırsat verin. Eğer halen tepki yoksa, yönergeyi aynı basitlikte tekrar edin ve birkaç saniye daha bekleyin. Bu sırada sanki sizi duymuyor gibi düşünerek sesinizi yükseltme eğilimi gösterebilirsiniz. Bundan kaçının.
- **Görsel destek ve jestlerden yararlanın:** Eğer söylediklerinizi anlamıyorsa konuşurken işaret, mimik ve görsellerle destek verin. Örneğin “*Suyu iç*” derken

eliyle içme hareketi yapmak veya su şişesini parmakla işaret etmek, söyleneni anlamasını kolaylaştırır.

- **Model olun:** Bireye yapmasını istediğiniz davranışı bizzat göstererek ona model olabilirsiniz. Örneğin, el fenerini tutmasını istiyorsanız önce siz tutup nasıl yapacağını gösterin, sonra ona verin. Model olmak, sözlü ifadenin anlaşılmasını kolaylaştırır.
- **Olumlu ifadeler kullanın:** İletişimde mümkün olduğunca ne yapmaması gerektiğini değil, ne yapması gerektiğini söyleyin. Örneğin, “*Koşma*” demek yerine “*Yavaş yürü*” veya “*Yanımda kal*” demek daha etkilidir. Olumlu yönergeler, ondan ne istediğinizin anlaşılmasını kolaylaştırır ve iş birliğinizi artırır.



Önemli! Bu stratejileri, öğretmenler, aile bireyleri, arama-kurtarma görevlileri ve diğer tüm destekleyiciler kullanabilir.

3.2 Otizmlı Bireylerin Davranışlarını Destekleme Stratejileri

Afet ve acil durumların kaotik ortamı, otizmlı bireylerde çeşitli zorlayıcı davranışları tetikleyebilir. Yoğun gürültü, kalabalık, yabancı insanların varlığı, aile üyelerinin ya da onlardan birinin yanlarında olmaması veya değişen rutin ve belirsizlik gibi etkenler onları bunaltabilir. Bu gibi durumlarda duygusal çöküş veya donup kalma tepkileri ortaya çıkabilir. Duygusal çöküş ve donup kalma tepkilerine ilişkin açıklamaları [11. sayfaya](#) dönerek tekrar inceleyebilirsiniz.

Bu durumlarda doğru yaklaşım, kriz anını atlattırma kritiktir. Otizmlı bireylerin kriz anlarında davranışlarını desteklemeye yönelik başlıca öneriler bu bölümde paylaşılmaktadır:

- **Öncelikle güvenliği sağlayın:** Otizmlı bireyi tehlikeli bölgeden uzaklaştırın. Birey ani bir duygusal çöküş yaşıyorsa ve kendine veya başkalarına zarar verme riski varsa, gerekirse nazikçe müdahalede bulunmaya hazırlıklı olun. Örneğin başını yere vuruyorsa elinizi yere koyarak başının zarar görmesini önleyin.

- **Davranış tetikleyicilerini gözlemleyin ve ortadan kaldırın:** Bireyi gözlemleyin ve huzursuzluk belirtilerini erken fark etmeye çalışın. Örneğin birey kulaklarını kapatmaya başlamışsa, bu durum gürültüden rahatsız olduğunu gösterir. Mümkünse onu daha sessiz bir ortama alın ya da kulaklık takmasına yardımcı olun. Parlak ışık rahatsızlık veriyorsa ortamı karartın veya bir güneş gözlüğü takmasını sağlayın. Eğer bu düzenlemeler yapılamıyorsa, durumu bireyin anlayabileceği sade bir dille açıklayın. Örneğin, *“Bu ses dışarıdan geliyor, biraz daha sürebilir. Şimdi birlikte sakin olalım.”* diyerek bireyi rahatlatmaya çalışın. Etrafta insanlar varsa, otizmlili bireye rahatsız edici biçimde bakmamalarını hatta mümkünse ortamdan ayrılımlarını sağlayın. **Önleyici adımları, kriz çıkmadan önce atmaya çalışın.**
- **Dikkatini başka yöne çekin:** Bireyi güvenli ve sakin bir ortama aldıktan sonra, bir etkinlikle meşgul edecek önerilerde bulunun. Örneğin, bildiği bir çocuk şarkısını beraber söylemek, sevdiği bir konu hakkında sohbet etmek veya akıllı telefondan sevdiği bir çizgi filmi birlikte izlemek gibi etkinliklerle, bireyin meşgul olmasını sağlayın. Bu, hem stres kaynağından uzaklaştırır hem de rahatlamasına yardımcı olur.
- **Sakin kalması için fırsat verin:** Duygusal çöküş başladıysa, önce onun kendini toparlaması için zaman tanıyın. Eğer birey kendisine ya da başkasına zarar vermiyorsa ve güvenliği sağlandıysa, hemen müdahale etmek yerine biraz uzak mesafede durup sakinleşmesini bekleyin. Bu esnada sizi görebileceği bir mesafede birlikte sessizce beklemek, varlığınıza güvende olduğunu hissettirmek yeterli olabilir.
- **Basit telkin ve rahatlatma teknikleri kullanın:** Uygun an geldiğinde (örneğin ağlaması ya da bağırması azaldığında) yavaş ve yumuşak bir sesle *“Sakin ol, buradasın, güvendesin.”* gibi cümleleri tekrarlayarak onu rahatlatmaya çalışın. Model olabilecekseniz, birlikte nefes egzersizi yapın. Örneğin *“Hadi birlikte derin nefes alıp 10’a kadar sayalım.”* diyerek nefesini düzenlemesine yardımcı olun. Bu tür basit nefes teknikleri, yoğun stresi azaltabilir ve bireyin kontrolü yeniden kazanmasını kolaylaştırabilir.
- **Destek alın:** Bireyin yanında bir aile üyesi, öğretmen veya onu tanıyan biri varsa mutlaka onların yardımına başvurun. *“Nasıl yardımcı olabilirim? Genelde böyle durumlarda ne yaparsınız?”* diye sorabilirsiniz. Bu kişilerin vereceği basit bir bilgi (örneğin sevdiği bir eşya, sakinleşmek için kullandığı bir yöntem) krizi yönet-

menizde çok işe yarayabilir. Ayrıca, eğer ekip içinde önceden otizm konusunda bilgi sahibi kişiler varsa onlara da danışın.

- **Donup kalma durumunda yönlendirin:** Bazı otizmlı bireyler aşırı korku veya şokla birlikte tepki veremez hale gelebilir, donup kalabilir. Böyle bir durumda bireyin yanından ayrılmayın, zorla hareket ettirmeye çalışmayın. Bireye zaman tanıyın ve yönlendirmelerinizi nazikçe yapın. Örneğin, hafifçe omzuna dokunup göz teması kurarak “*Benimle gel.*” deyip elinizi uzatabilirsiniz. Çok tepki vermese bile sakin ve kararlı yönlendirmelerinizle harekete geçmesini sağlayabilirsiniz.

Özetle, otizmlı bireyler için kriz anlarında **önleyici adımlar atmak, çevresel stresörleri azaltmak, güvenli bir alan sağlamak ve gerekirse kontrollü şekilde müdahale etmek** gerekir.



Önemli! Her otizmlı bireyin farklı olduğunu, dolayısıyla birine iyi gelen bir stratejinin diğerine uymayabileceğini aklınızda tutun. Esnek ve yaratıcı olmaya, bireyin tepkilerine göre stratejinizi ayarlamaya çalışın. Zorlu bir davranış sergileyen otizmlı birey “yaramazlık” ya da “şımarıklık” yapmıyor; olağanüstü stresli bir duruma kendince uyum sağlamaya çalışıyor. Bu perspektifle yaklaştığınızda, daha etkili destek sunabilirsiniz.

3.3 Otizmlı Bireylere Yönelik Psikolojik İlk Yardım (PİY) Yaklaşımları

Psikolojik İlk Yardım (PİY), afetlerden hemen sonra uygulanan, kişiyi sakinleştirmeyi ve güvende hissettirmeyi amaçlayan destekleyici yaklaşımların bütünüdür. Otizmlı bireyler için PİY uygularken temel prensipler benzer kalmakla birlikte, stratejiler **bireyin özel ihtiyaçlarına göre uyarlanmalıdır**. Amaç, otizmlı bireyin yaşadığı korku ve kafa karışıklığını azaltmak, kendini güvende ve desteklenmiş hissetmesini sağlamaktır. İşte otizmlı bireyler için temel PİY yaklaşımları:

- **Güvenli bir ortam sağlayın:** İlk iş, bireyin fiziksel güvenliğini garanti altına almaktır. Onu mümkünse kalabalıktan, aşırı gürültüden ve tehlikeli durumlardan

uzak, sakın bir yere alın. Örneğin bir çadırkentteyseniz, görece sakın, insanların daha az olduğu bir köşede onu tutmaya çalışın. Güvende olduğunu fiziksel olarak hissetmesi, psikolojik olarak sakinleşmesini sağlayacaktır.

- **Yakın bir destekçi bulundurun:** Mümkünse bireyin güvendiği bir kişi (örneğin aile üyesi, öğretmen, akraba) yanına gelsin ve onunla birlikte olsun. Tanıdık bir yüz, en etkili rahatlatıcılardan biridir. Eğer ailesinden ayrı düşmüşse, en kısa sürede ailesiyle buluşmasını sağlamaya çalışın. Bu süreçte, geçici bir güven unsuru olarak bireyin sevdiği bir eşyayı yanında tutmasına izin verin. Örneğin sevdiği bir oyuncak, battaniesini veya ilgisini çeken bir nesneyi ona verin; bu tanıdık eşya, sizinle arasında bir güven köprüsü kurmaya yardımcı olabilir.



Unutmayın! Afet sırasında ailesinden veya rutininden uzak kalan otizmli bir çocuk için küçük bir oyuncak bile rahatlatıcı bir dayanak olabilir.

- **Sakın ve güven verici iletişim kurun:** Otizmli bireye basit cümlelerle şu mesajları verin: *“Şu anda güvendesin.”*, *“Biz buradayız, sana yardım edeceğiz.”* Onun seviyesine inip (fiziksel olarak diz çökerek veya oturarak) yavaş ve yumuşak bir sesle konuşun. Yüz ifadeniz ve beden diliniz de sakinleştirici olsun (yavaş hareketler, yumuşak bakışlar). **Tutarlı ve sakın bir tutum**, güven duygusunu pekiştirir. Eğer o koşullarda uygun olduğunu düşünüyorsanız hafif bir dokunma (örneğin omzuna elinizi koyma) ile fiziksel güven hissi verebilirsiniz, ancak birey istemiyorsa zorlamayın.
- **Bilgilendirin ama ayrıntıya boğmayın:** Otizmli bireyler belirsizlikten rahatsız olabilir. Bu yüzden, anlayabileceği biçimde neler olduğunu ve ne yapılacağını ona anlatın. Örneğin: *“Deprem oldu, eviniz sallandı ve korktun. Şimdi burada güvendeyiz.”* veya *“Yangın çıktı ama itfaiye geldi, biz de seni güvenli bir yere götürüyoruz.”* gibi **kısa ve doğru bilgiler** verin. Bu, olayın kaosundan sıyrılarak yaşadıklarını zihninde anlamlandırmasına yardımcı olur. Fazla detaylı veya karmaşık açıklamalar yapmayın.
- **Fiziksel ihtiyaçlarını gözden geçirin:** PİY aynı zamanda temel ihtiyaçların karşılanmasını da içerir. Otizmli bireyin üşüyüp üşümediğini, acıkıp acıkmadığını,

tuvalet ihtiyacını sormak önemlidir. Özellikle iletişim güçlüğü olan bir birey bunları doğrudan söylemeyebilir; bu nedenle bireyi izleyin veya basit sorular sorun (Örneğin “*Su ister misin?*” “*Üşüdün mü?*”). Eğer sürekli kullandığı bir ilaç veya özel bir beslenme durumu varsa, bunları temin etmek önceliğiniz olsun. Temel ihtiyaçları karşılanan birey, dış stresörlerle daha iyi baş edebilir.

- **Rutin oluşturulmasını sağlayın:** Afet sonrasında her şey altüst olmuş görünse de, otizmlı bireyler için **rutin duygusu** çok önemlidir. Mümkünse günün akışı içine küçük de olsa bir düzen katın. Örneğin, her gün aynı saatte yemek yemesine özen gösterin, uyku saatini olabildiğince koruyun. Eğer bir toplu barınma alanındaysanız, orada otizmlı bireyler için özel bir köşe veya **otizm dostu alan*** oluşturulması faydalı olacaktır. Bu alanda onların aşına olduğu oyuncaklar, görsel materyaller, dokunsal sakinleştiriciler (örneğin stres topu) bulundurun.

** Afet sonrası otizm dostu alanlar, afetin yarattığı belirsizlik, stres ve yoğunluk içinde otizmlı bireylerin kendilerini güvende, sakin ve kabul edilmiş hissedebilecekleri şekilde düzenlenen geçici ya da kalıcı ortamlardır. Bu alanlar, çevresel, sosyal ve iletişimle ilgili düzenlemelerin otizmlı bireylerin ihtiyaçları gözeticilerle planlandığı, koruyucu ve destekleyici alanlardır.*

- **Duygularını ifade etmesine fırsat verin:** Her birey gibi otizmlı bireyler de korku, üzüntü, öfke gibi duygular yaşayacaktır ancak bazıları bu duyguları doğrudan ifade edemeyebilir. Bireye duygularını dolaylı yollarla da olsa ifade etme şansı tanıyın. Örneğin, resim çizmeyi seviyorsa “hissettiklerini çizmeyi” önerebilirsiniz. Konuşuyorsa, sorularına dürüst ve onun anlayacağı şekilde cevap verin. Cevabını bilmediğiniz sorular gelirse, bilmediğinizi söyleyin ve “*Bu konuyu birlikte öğreneceğiz.*” diyerek güven verin. Anlatmak istemediği ya da anlatamadığı konularda onu zorlamayın. Yanında sessizce oturup sadece dinlemek bile güçlü bir destektir.
- **ADİS kartlarından yararlanın:** Otizmlı bireyler ihtiyaçlarını sözlü olarak ifade edemeyebilir. Bu nedenle, “*Su istiyorum.*”, “*Yardım et.*” veya “*Dinlenmek istiyorum.*” gibi bireylerin temel ihtiyaçlarına dair mesajları görsellerle iletmelerini sağlayan ADİS kartları büyük kolaylık sağlar. Bu kartlar, bireyin ihtiyaçlarını hızlıca

anlatmasına, çevresindekilerin de ona doğru şekilde yanıt vermesine yardımcı olur. Afet öncesinde bireyin bu kartlara aşina olması ve gerektiğinde çantasında bulundurması önerilir.



Yemek istiyorum



Tuvalete gitmek istiyorum



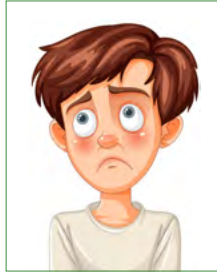
Uyumak istiyorum



Sıkılıyorum



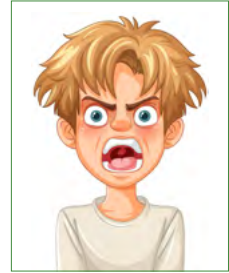
Korkuyorum



Üzgünüm



Mutluyum

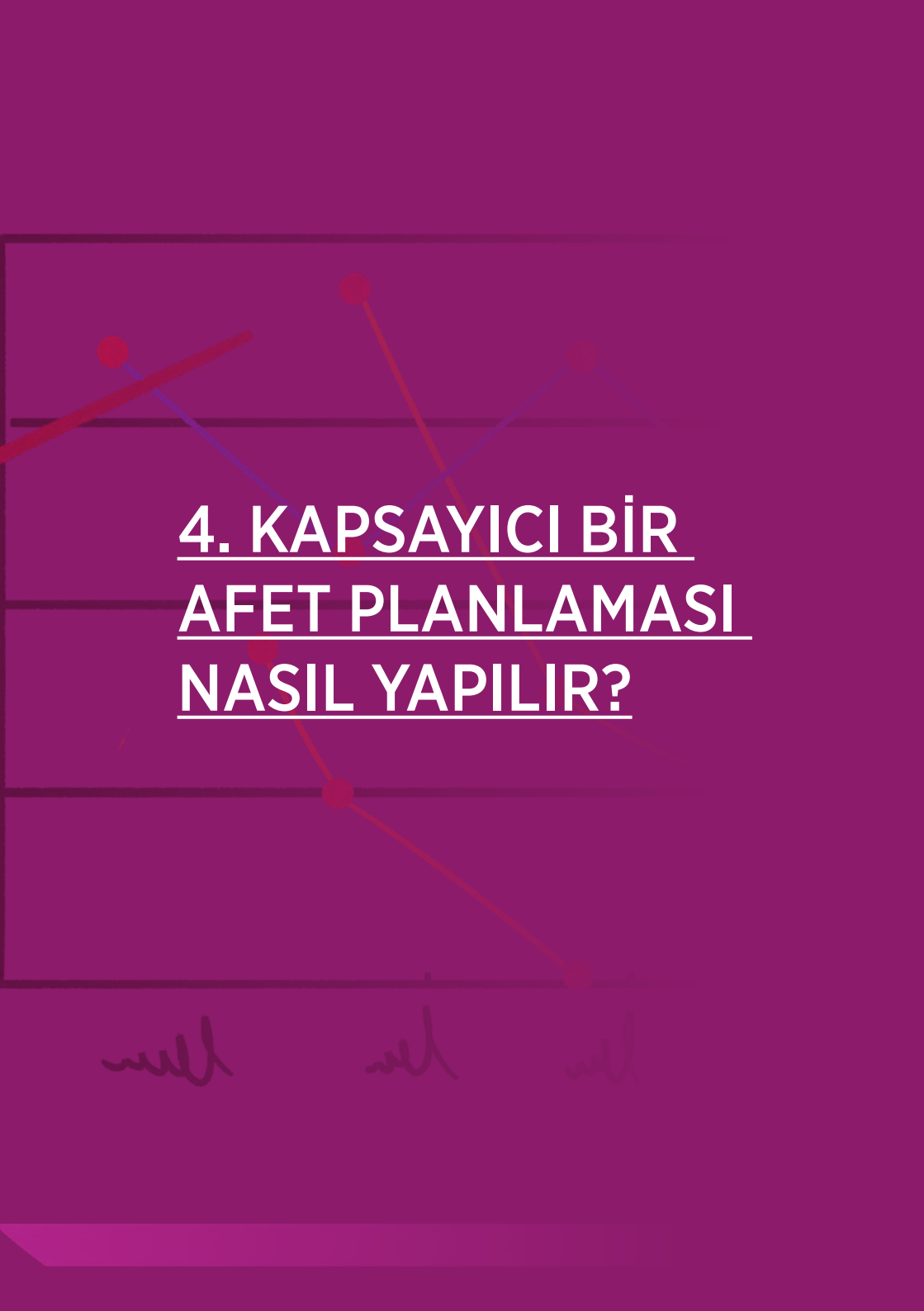


Kızgınım

- **Aile ve destekçileri bilgilendirin:** Eğer profesyonel bir destekçiyse (örneğin psikosozal destek çalışanıysanız), PİY'nin devamlılığı için otizmli bireyin ailesine de temel yaklaşımları aktarın. Ailelerin de sakin, tutarlı ve çocuğa güven veren bir tutum içinde olmaları, çocuğun kendini güvende hissetmesini sağlar. Onlara, çocuğun yanında tartışmamalarını, üzücü haberleri çocuğa mutlaka güvendiği bir kişinin sakin bir ortamda vermesi gerektiğini (örneğin kötü bir haberi yabancı birinin aniden söylememesi) anlatın. Aileler çoğu zaman kendi stresleriyle de baş ediyor olacaklarından, onlara da destek olmak gerekebileceğini unutmayın.

Sonuç olarak, psikolojik ilk yardım kapsamında **güvenlik, sakinlik, umut** duygularını otizmli bireye aktaracak her türlü girişim değerlidir. Otizmli bireylerin afetlere tepkileri farklı şekillerde ortaya çıkabilir ama doğru yaklaşımla onların bu durumla başa çıkmasına yardımcı olabiliriz.





4. KAPSAYICI BİR AFET PLANLAMASI NASIL YAPILIR?

4. KAPSAYICI BİR AFET PLANLAMASI NASIL YAPILIR?

4.1 Afet ve Acil Durumlar İçin Eylem Planı Hazırlama

Afetlere karşı önceden hazırlanmış bir eylem planı, özellikle özel gereksinimli bireyler için hayat kurtarıcı olabilir. Aile bireyleri, öğretmenler ve destek ekipleri; otizmlı bireyin ihtiyaçlarına göre **anlaşılır, basit ve bireyselleştirilmiş** bir afet planı oluşturmalıdır. Plan hazırlanırken aşığıdaki temel adımlara dikkat edilmesi önerilir:

- **Sorumluluk ve Rol Dağılımı:** Afet anında kimin ne yapacağı önceden netleştirilmelidir. Otizmlı bireye kimin eşlik edeceğini, onu kimin sakinleştireceğini ve güvenli alana ulaştıracağını belirleyin. Aile yakınları, ğretmen veya bakım veren kişi bu planı yapılandırılmalıdır. Her bireyin plan kapsamında üstleneceğı rolü ve görevleri açıkça tanımlayın ve bu rolleri düzenli aralıklarla gözden geçirin.
- **Güvenli Mekan ve Toplanma Yeri:** Ev, okul ya da kurum içinde kullanılabilecek **güvenli bölgeleri** nceden belirleyin (rneğın deprem sırasında yatak kenarı gibi sağlam bölgeler). Afet sonrası buluşma noktası olacak **toplanma yerini** de otizmlı bireye açıkça tanımlayın, bu yeri önceden gösterin ve mümkünse oraya ara ara birlikte giderek bu rotaya bireyin aşinalık kazanmasını sağlayın.
- **Acil Durum İletişim ve Bilgi Kartları: “zel Gereksinimli Birey Bilgi Kartı”** hazırlayın (bkz. s. 41). Kartın bir kopyasını sürekli üzerinde taşımasını sağlayın ve gerektiğinde görevlilere göstermesi için basit alıştırmalar yapın.
- **Afet antası ve zel Araçlar:** Her evde ya da kurumda içinde temel malzemelerin (rneğın su, yiyecek, el feneri, ilaçlar, yedek kıyafet, hijyen ürünleri) bulunduğu bir **Afet ve Acil Durum antası** hazır bulundurulmalıdır. anta, herkesin kolayca ulaşabileceğı bir noktada tutulmalı ve gerektiğinde hızlıca taşınabilecek şekilde düzenlenmelidir. Afet ve acil durum çantası hazırlama ile ilgili ayrıntılar için sayfa 18’i tekrar inceleyebilirsiniz.
- **Güvenlik nlemleri ve Planın Gözden Geçirilmesi:** Afet ncesi bulunduğu ortamdaki tehlikeleri azaltın ve **tahliye yollarını belirleyin**. Bu yolların her

zaman açık kalmasını ve afetin her an gerçekleşebileceği varsayımıyla, belirli davranışların ve kontrollerin alışkanlık haline gelmesini ve düzenin sürekliliğini sağlayın. Örneğin, dolap ve raflar duvara sabitlenmeli, devrilme riski taşıyan eşyalar güvenli hale getirilmelidir. Yangın ve gaz alarmları varsa düzenli olarak kontrol edilmelidir. Otizmlili birey yüksek sese duyarlı ise, alarm sistemlerini ışıklı veya titreşimli modellerle destekleyin, gerekirse aile bireyleri ya da personel eşliğinde rehberlik sağlayın. Elektrik, su ve gaz vanalarını kapatma gibi becerilere yönelik alıştırımlar yapın. Hazırlanan afet planını okul yöneticileri ve öğretmenlerle, mahalle muhtarı ve komşularla paylaşın; birlikte tatbikatlar yapın. Afet durumunda birbirinize nasıl destek olacağınızı konuşun ve özellikle özel gereksinimli bireylere destek konusunu planlayın. Planlarınızı **çevresel ve yapısal değişiklikleri dikkate alınarak yılda en az iki kez** gözden geçirin ve güncelleyin.

4.2 Kapsayıcı Afet Yönetimi İçin Uygulama ve Hazırlık Önerileri

Kapsayıcı afet yönetimi, afet öncesi hazırlık ve eğitim çalışmalarına her bireyin katılabilmesini ve ihtiyaç duyduğu desteği almasını hedefler. Otizmlili bireylerin afet durumlarında güvenle hareket edebilmesi için, plan yapmanın yanı sıra **düzenli uygulama ve pratikler** şarttır. Uygulamalar, otizmlili bireyin hem afete karşı doğru tepkileri öğrenmesine hem de ani değişikliklere ve kaotik ortama alışmasına yardımcı olur. Aileler, öğretmenler ve afet çalışanları aşağıdaki kapsayıcı uygulama ve hazırlık önerilerini uygulayabilir:

- **Sık ve Planlı Uygulamalar:** Tipik gelişim gösteren bireyler için yılda 1-2 kez afete hazırlık tatbikatı yeterli görülürken, **otizmlili bireylerle daha sık aralıklarla** ve küçük adımlarla uygulamalar yapılmalıdır. Uygulamalar, bireyin önceden hazırlanan bireysel eylem planına uygun şekilde gerçekleştirilmelidir. Örneğin, deprem anında “yat-korun-tutun” pozisyonu, yangın alarmı çalınca binadan düzenli çıkış gibi eylemler belirli periyotlarla alıştırma şeklinde tekrar edilmelidir. Bu uygulamalar **hem evde aileyle hem de okulda öğretmen gözetiminde** yapılabilir. Sık tekrarlı uygulamalar, otizmlili bireyin gerçek bir acil durumda otomatik olarak uygun davranışı sergilemesine yardımcı olur.

- **Farklı Senaryoları Prova Etme:** Uygulamaları tek tip senaryo ile sınırlamayın, farklı olasılıkları canlandırın. Örneğin, otizmlı bireyin evde **yalnız kaldığı bir acil durum** senaryosu ile yanında bir yakınının olduğu senaryo farklı şekilde canlandırılmalıdır. Yalnızken ne yapacağını (örneğin sarsıntı başlayınca sağlam bir mobilyanın yanında durup sarsıntı bitince dışarı çıkmak) ve yanında biri varken onunla nasıl iş birliği yapacağını öğrenmesi sağlanmalıdır. Okuldayken gerçekleşebilecek bir deprem veya yangın durumunu, sınıf arkadaşları ve öğretmenleriyle uygulama yaparak deneyimlemesi de çok önemlidir. Böylece hem otizmlı birey yalnızken ne yapacağını öğrenir, hem de diğer bireyler ona hangi durumlarda nasıl yardım edeceklerini uygulamalı olarak görürler.
- **Duyusal Hassasiyetlere Uygun Hazırlık:** Afete hazırlık uygulamaları sırasında **yüksek ses, kalabalık, alarm ışıkları** gibi uyarılar otizmlı bireyleri rahatsız edebilir. Uygulama sırasında **beklenmedik davranışlar** (örneğin kaçma veya donup kalma) gözlemlerseniz, bunları not edin ve bir sonraki hazırlıkta çözüm geliştirin. Bu duysal uyarılar, eğitim amaçlı uygulamaların birey için korutucu hale gelmemesini sağlar.
- **Görsel Destek ve Sosyal Öyküler:** Afet anında yapması gerekenleri öğretmek için **resimli sosyal öyküler** veya **adım adım görsel rehberler** kullanın. Örneğin, deprem anında ne yapacağını gösteren basit çizimler, yangın alarmı duyunca izleyeceği yolun resimli bir haritası işe yarayabilir. Evde ve okulda acil çıkış yollarını ve toplanma alanlarını gösteren işaretler, renkli kodlar bulundurun (örneğin çıkış kapısını kırmızı bir şekil ile işaretlemek). Bu görsel ipuçları, bireyin gerçek durumda yapması gerekenleri hatırlamasını kolaylaştırır.



Öneri: Görsel destekler ve sosyal öykülerle ilgili örnek materyallere ulaşmak için afadotizmdown.ogu.edu.tr/moodle adresini ziyaret edebilirsiniz.

- **“Eşli Destek” ve İş Birliği:** Kapsayıcı hazırlık, sadece aile içinde değil, okul ve topluluk içinde de iş birliğini gerektirir. Okulda öğretmenler, otizmlı öğrenciyi **tüm uygulama ve tatbikatlara dahil etmeli** ve ihtiyaç duyarsa bire bir destek vermelidir. Sınıfta **“arkadaş eşleştirme”** sistemi uygulayarak, bir akranının afet anında otizmlı öğrencinin yanında kalıp ona yardım etmesini planlayabilirsiniz.

Mahalle ölçeğinde, komşular afete hazırlık eğitimlerine birlikte katılabilir; mahalle afet gönüllüleri otizmli bireylerin olduğu evleri önceden öğrenip acil durumda onlara öncelik verebilir. Afet yönetim planlarının her aşamasında **otizmli ve diğer özel gereksinimli bireylerin özel gereksinimleri mutlaka dikkate alınmalı ve bireysel farklılıklara göre uyarlamalar yapılmalıdır.**

- **Afet Ekipleriyle İletişim:** Aile bireyleri ve eğitimciler, bölgedeki **AFAD, itfaiye, polis gibi acil durum ekiplerine** otizmli bir birey olduğu bilgisini önceden iletebilir. Örneğin, yerel itfaiyeye kayıt yaptırıp evinizde özel gereksinimli biri olduğunu bildirmek, olası bir tahliye önceliklendirilmenizi ve uygun yaklaşımı görmenizi sağlar. Afet sonrasında barınma merkezlerinde de **otizmli bireyler için sessiz bir alan veya çadır** talep edebilirsiniz; yetkililer bu tür taleplere hazırlıklı olmalıdır. Hiçbir koşulda **otizmli bireyleri afette geride ve ayrımcılığa maruz bırakmayan**, herkes için erişilebilir ve güvenli bir afet yönetimi amaçlanmalıdır.
- **Otizmli Bireylerin Tatbikatlara Aktif Katılımı:** Afet ve acil durumlar sonrasında otizmli ve diğer özel gereksinimli bireyler genelde destek sunulması gereken tarafta yer almaktadır. Bununla birlikte otizmden daha az etkilenmiş, bir afet sırasında ve sonrasında ne yapması gerektiğini bilen ve verilen görevleri yerine getirilebilecek otizmli bireylere tatbikatlarda aktif bir görev verilebilir. Örneğin okuldaki tatbikat sırasında acil toplanma alanında kaç kişinin olduğunu sayma ve ilgili kişiye bildirme, sıyrık ve basit kesiklere ilk yardım yapma gibi görevler verilebilir. Planlama ve kapsayıcılık, otizmli bireylerin afetlere hazırlığında el ele gitmektedir.

Önceden hazırlanan bir eylem planı, düzenli ve uyarlanmış **tatbikatlarla** desteklendiğinde, otizmli bireyin afet anında güvende kalma şansı artar. Aileler, öğretmenler ve afet çalışanları olarak birlikte hareket edip iletişim kurarak, herkesin anlayabileceği ve uygulayabileceği bir hazırlık süreci yaratabiliriz. Bu sayede, bir afet olduğunda hiçbir birey destek ve yardımdan mahrum kalmayacak, toplumsal dayanışma içinde krizler daha kolay atlatılabilecektir.

OKUMA ÖNERİLERİ



Özel gereksinimli bireyler için afet hazırlığına yönelik bilgi, eğitim materyalleri ve rehberlere aşağıdaki karekodları okutarak kolayca ulaşabilirsiniz.



Rehberi incelemek için karekodu okutunuz ya da üstüne tıklayınız.



Kitaba erişmek için karekodu okutunuz ya da üstüne tıklayınız.



Broşürü incelemek için karekodu okutunuz ya da üstüne tıklayınız.





Rehberi incelemek için
karekodu okutunuz
ya da üstüne tıklayınız.



Rehberi incelemek için
karekodu okutunuz
ya da üstüne tıklayınız.



Rehberi incelemek için
karekodu okutunuz
ya da üstüne tıklayınız.

KAYNAKÇA

Kitap, Makaleler ve Rehberler

- Autism Society. (2024). *Safety toolkit*. <https://autismsociety.org/wp-content/uploads/2024/07/Safety-Toolkit-1-1.pdf>
- Brymer, M., et al. (2006). *Psychological First Aid: Field Operations Guide* (2nd ed.). National Child Traumatic Stress Network & National Center for PTSD. Erişim: https://www.ptsd.va.gov/disaster_events/for_providers/PFA/PFA_2ndEditionwithappendices.pdf
- Culver City Fire Department. (2013). *Kids emergency preparedness*. <https://www.culvercityfd.gov/files/sharedassets/fire/v/1/kidsemergencypreparednessa.pdf>
- Eroglu, M., Efendi, G. Y., Temelturk, R. D., & Yaksi, N. (2024). *Living on with autism after a devastating earthquake: Experiences of children and adolescents in Turkey. International Journal of Developmental Disabilities*, 70(4), 766–776. <https://doi.org/10.1080/20473869.2023.2301184>
- İstanbul Proje Koordinasyon Birimi (İPKB). (2023). *Engelli bireyler için afet ve acil durum planlama rehberi* (Z. Nakay, Haz.). İstanbul: İPKB Yayınları. Erişim: <https://www.ipkb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/AFET-ENGELLI-BIREYLER-REHBER.pdf>
- Kurt, O., Cevher, Z., & Kutlu, M. (2024). Effectiveness of video modeling in teaching earthquake and postearthquake evacuation safety skills for children with autism. *Journal of Applied Behavior Analysis*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1002/jaba.1057>
- Kurt, O. (Ed.). (2019). *Özel gereksinimli bireyler için afet ve acil durum yönetimi*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Public Safety Canada. (2010). *Emergency preparedness guide for people with disabilities / special needs: 72 hours, is your family prepared?* Ottawa, ON: Author. https://publications.gc.ca/collections/collection_2010/sp-ps/PS4-26-1-3-2010-eng.pdf

- Serebral Palsili Çocuklar Derneği (SERÇEV). (2025). *Afet durumlarında engelli bireyler için rehber*. <https://www.sercev.org.tr/wp-content/uploads/2025/01/afet.pdf>
- Tekin-İftar, E., Olçay, S., Şirin, N., Bilmez, H., Değirmenci, H. D., & Collins, B. C. (2021). Systematic review of safety skill interventions for individuals with autism spectrum disorder. *The Journal of Special Education*, 54(4), 239–250. <https://doi.org/10.1177/0022466920918247>
- Tekin-İftar, E., Süzer, T., & Şirin, N. (2025). *Öğretmenler ve anne-babalar için güvenlik becerileri öğretimi*. Tohum Türkiye Otizm Erken Tanı ve Eğitim Vakfı. <https://tohumotizmportali.org/files/ogretmenler-ve-anne-babalar-icin-guvenlik-beceriler-ri-ogretimi.pdf>
- T. C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2023). *Psikososyal destek çalışmalarında afet döneminde çocuklara yaklaşım rehberi*. Ankara. Erişim: https://www.aile.gov.tr/media/131751/psd_rehber_20230315_poz_baski_web-1.pdf
- Tohum Otizm Vakfı. (2023). *Afet ve acil durumlarda otizmli bireylere nasıl yaklaşılmalı? (Bilgi notu)*. İstanbul: Tohum Otizm Vakfı. Erişim: <https://tohumotizm.org.tr/wp-content/uploads/2023/02/Afet-ve-acil-durumlarda-otizmli-bireylere-nasil-yaklasilmali.pdf>
- Tohum Otizm Vakfı, Türkiye Down Sendromu Derneği & Türkiye Spastik Çocuklar Vakfı. (2023). *Afet ve acil durumlarda Down sendromu, otizm, serebral palsy tanısı olan bireylere nasıl destek olmalıyız?*. İstanbul: Tohum Otizm Vakfı. Erişim: <https://tohumotizmportali.org/files/afet-ortak-brosur-dijital-19nisan-tek.pdf>
- Tohum Otizm Vakfı. (2023). *Yangın, deprem, sel gibi afet ve acil durumlarda otizmli bireylerle iletişim kurma: Arama kurtarma ekiplerine yönelik bilgi notu*. İstanbul: Tohum Otizm Vakfı. Erişim: <https://tohumotizmportali.org/files/20.yangin-gorev-lileri-icin-rehber-v2.pdf>
- World Health Organization. (2011). *Psikolojik ilk yardım: Saha çalışanları için rehber*. World Health Organization. <https://iris.who.int/server/api/core/bitstream-s/8869217d-6503-43f3-af31-2ac718e136f8/content>

Web Siteleri

- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (t.y.). *Açıklamalı afet yönetimi terimleri sözlüğü*. <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>
- Autism Speaks. (n.d.). *Natural disaster preparedness for families affected by autism*. <https://www.autismspeaks.org>
- Centers for Disease Control and Prevention (CDC). (2025). *Data and statistics on autism spectrum disorder*. <https://www.cdc.gov/autism/data-research/index.html>
- Öğreniyorum ve Sınırlarımı Aşıyorum. (2022). <https://afadotizmdown.ogu.edu.tr/moodle/course/view.php?id=2§ion=2>
- Sakarya Valiliği İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü. (2019). *Afet ve acil durum çantası neden önemli?* <https://sakarya.afad.gov.tr/afet-ve-acil-durum-cantasi-neden-onemli>

ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREY BİLGİ KARTI





Adı Soyadı:

Doğum Tarihi:

T.C. Kimlik Numarası:

Kan Grubu:

Tanısı:

Sürekli Rahatsızlığı:

Afet ve Acil Durumlarda Buluşma Noktası:





ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREY BİLGİ KARTI

Anne - Baba Adı Soyadı:

Anne - Baba Numarası:

Yedek İletişim Kişisi Adı Soyadı:

Yedek İletişim Kişisi Numarası:

Kullandığı İlaçlar:

Diğer Bilgiler:



Eğitim Portalımız



tohumotizmportali.org

Otizmli çocukların eğitimi konusunda zengin içerikler sunan, videolar ve görsellerle desteklenen çevrimiçi eğitim platformudur. Teorik bilgilere ek olarak pratik uygulama örnekleri ve eğitim materyalleri sunan portal, internetin olduğu her yerden kolaylıkla erişebileceğiniz bir öğrenme ortamı sunar.



Portali incelemek için karekodu okutunuz.

Notlar:





Tohum Otizm Vakfı Rehberlik Birimi

Otizm tanısı almış bireylerin ailelerine ve otizm hakkında bilgi almak isteyen kişi ve kurumlara ücretsiz destek sağlıyoruz.

Rehberlik hizmetimizden yararlanmak için bizimle iletişime geçebilirsiniz.

✉ rehberlik@tohumotizm.org.tr
☎ 0212 248 94 30



Tohum Otizm Vakfı

📍 Ömer Avni Mah. Dümen Sok. Gümüşsuyu İş Merkezi
No: 11 K: 1 D: 4 Beyoglu-İstanbul/Türkiye 34437

☎ 0212 244 75 00 ✉ info@tohumotizm.org.tr
🌐 tohumotizm.org.tr

📺 📷 📱 📧 @tohumotizm